

دانشگاه قم
دانشکده الهیات و معارف اسلامی
پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن
گرایش تفسیر

عنوان:
**اسلوبهای بیانی ترغیب و ترهیب در قرآن و
کاربرد آن در تفسیر**

استاد راهنما:

دکتر رحمان ستایش

استاد مشاور:

دکتر مولانینیا

دانشجو:

فروزنده حنطوش

بهار ۱۳۹۲

چکیده

ما شاهدیم که قرآن با اغراض گوناگونی چون تأکید، تعظیم و شیوه‌های بیانی متنوعی چون تمثیل، تشبیه و... با طرح موضوعات فراوانی چون تبیین نظام پاداش و ارتباط عمل و فرجام امور، توصف بهشت و احوال بهشتیان و... سعی دارد تا در مخاطبان خود، انگیزه ای نیرومند جهت میل و گرایش به سمت ایمان حقیقی و عمل صالح ایجاد نماید. قرآن کریم ریشه ی "رهب" را در باب تفعیل بکار نبرده است، اما همچنان که در آیات خود، از ترسی درونی که ناشی از معرفت و شناخت خداوند و مایه ی حرکت و تلاش انسان می گردد، تجلیل نموده، آن را به عنوان شیوه ای در نظام تربیتی خود بکار گرفته است. قرآن با طرح موضوعات جذاب و عبرت آموز و به کارگیری اشکال متنوعی از فنون ادبی و بلاغی و قالب های کلام، قصد دارد تا با بیشترین تأثیر در مخاطبان خود، آنان را به عوامل سقوط واقف و از پرتگاه ها ترسانده و بازدارد.

از آنجا که این شیوه، بر نیازها و تمایلات فطری در انسان انطباق کامل دارد، از آغاز نزول تا پایان نزول قرآن صرف نظر از تفاوت هایی در لحن و موضوعات، می توان به کارگیری این شیوه را ملاحظه نمود. این آیات با تنوع گسترده ای که در موضوعات و بکارگیری اسلوب ها دارند، از وجوه مختلفی قابل بررسی می باشند. از حیث پاداش، که شامل پاداش های مادی و پاداش های معنوی است و از جزیی ترین اقسام مادی که بیشتر به لذات غریزی و جسمانی مرتبط می گردد تا به لذات یا عذاب های معنوی که عمیق ترین تأثیرات را که بر جان و روح مخاطبان خود می گذارد و با امکان صعود یا نزول، راه را بر انتخاب هوشمندانه ی مخاطبان، همواره باز می گذارد. ترغیب و ترهیب های قرآن از حیث زمان نیز برخی عواقب اعمال را به دنیا و برخی به آخرت و دسته ای را، هم به دنیا و هم آخرت مربوط دانسته اند. تلازم، تمازج، تکرار، عام بودن و جزالت را می توان از ویژگی های عمومی این آیات دانست. از بررسی ساختاری جمله های ترهیب و ترغیب اغراض بلاغی ویژه ای مانند تأکید، تعظیم، تهویل و تحقیر بدست می آید. از شیوه هایی که بصورت گسترده به کار رفته است، شیوه استفهام، تکرار، تشبیه، تمثیل است و از ساختارهای متعدد ساختار شرط و استفهام بیشترین کاربرد را دارد. شیوه ی ترغیب و ترهیب یکی از روش های تربیت قرآنی است و گستردگی احادیث در فضایل و ثواب اعمال و خواص تلاوت آیات، در سیره ی تربیتی پیامبر(ص) و اهل بیت(ع)، به تأسی از این شیوه ی قرآن و حکایت از کارکرد بالای این شیوه در تربیت پایدار و عمیق آن دارد. در میان موضوعات ترغیب و ترهیب برخی دارای نقشی اساسی و برجسته ترند. قدرت نفوذ و نقش اصلاحی اعتقاد به آخرت از سایر اعتقادات بیشتر است. از این رو، در موضوعات محوری آیات ترغیب و ترهیب، ذکر نعمت ها و یا مصائب انسان و عواقب امور و تجسم اعمال در آن جهان بیش از موضوعات دیگر به چشم می خورد. این آیات اهل ایمان را صرف نظر از مسلمان و غیر مسلمان، مورد خطاب خود قرار می دهد. تأثیر شگرف اسلوب ترغیب و ترهیب را میتوان حاصل کارکرد

هماهنگ عناصر مادی و معنوی آن دانست. اسلوبهایی که در نظامی کارآمد و پویا با خطاب‌های عام، با نفوذ در مؤمنان عاقبت‌اندیش آنان را به سوی فلاح میکشاند.

این پژوهش سعی دارد تا با بررسی آیات ترغیب و ترهیب در سه محور اهداف، شیوه‌ها و مخاطبین، بازتاب اسلوبهای بیانی را در تفسیر مورد توجه قرار دهد.

کلید واژه‌ها: اسلوب، ترغیب، ترهیب، روش تربیتی قرآن، مخاطب‌شناسی قرآن